

74. kongres Svjetske federacije filmskih arhiva (FIAF).

Prag, Češka, 22. – 27. travnja 2018.

74. kongres FIAF-a (Svjetske federacije filmskih arhiva) održan je od 22. do 27. travnja 2018. u Pragu, u organizaciji češkog Nacionalnog filmskog arhiva (Národní filmový archiv, NFA). Bio je to već četvrti kongres u povijesti FIAF-a održan u Češkoj, po čemu je razvidna važnost koja se pridaje filmskoj arhivistici u kulturi te zemlje.

Sam kongres bio je podijeljen u tri programske cjeline. Na središnji dio – dvodnevni Simpozij na temu *Dijeljenje*, nadovezao se *Forum drugog stoljeća*, a zadnji je dan bio rezerviran za Generalnu skupštinu FIAF-a. Tematski okvir Simpozija poslužio je za dvosatne panel-diskusije na kojima su delegati filmskih arhiva iz različitih zemalja u svojim izlaganjima predstavljali iskustva, inicijative i opažanja vezana uz različite vidove dijeljenja na polju filmske arhivistike. Teme diskusija bile su: *Povijest dijeljenja; Dijeljenje polja rada; Dijeljenje znanja; Dijeljenje znanja o analognoj tehnologiji i fotokemiji; Alati otvorenog koda (open-source alati) u zaštiti filmskog gradiva; Dijeljenje metapodataka; Posudbe gradiva među arhivima; Dijeljenje s publikom.*

Nakon uvodne riječi Michala Breganta, ravnatelja Nacionalnog filmskog arhiva, u prvoj panel-diskusiji *Povijest dijeljenja* obrađeni su događaji iz povijesti FIAF-a koji ilustriraju koliko su umrežavanje i uzajamna pomoć pridonijeli razvoju filmsko-arhivističke struke. Nadja Šičarov iz Slovenske kinoteke i Janneke van Dalen iz Austrijskog filmskog muzeja (Österreichisches Filmmuseum) zaključile su taj blok izlaganjem o transferu znanja među generacijama filmskih arhivista, što je važna tema u vrijeme u kojem mlađi kolege znanje stječu u prvom redu učenjem, a manje praksom.

Druga panel-diskusija tematizirala je dijeljenje polja rada i interdisciplinarnu suradnju, kako među arhivistima različitih profila, tako i među različitim institucijama. Kasandra O'Connell održala je prezentaciju kapitalnog projekta Irskog filmskog arhiva (IFI – Irish Film Archive) čiji cilj je identifikacija, prikupljanje i digitalizacija dokumentarnih i žurnalskih snimki Irske nastalih između 1900. i 1930. godine. Kako su stvaratelji snimki iz tog vremena većinom produkcijske kuće iz Velike Britanije, gradivo je prikupljeno uspostavljanjem suradnje s filmskim arhivima British Film Institute (BFI) i British Pathé, te je time djelić irske povijesti doslovno vraćen kući. Heather Lanville iz Academy Film Archive u svojem je izlaganju govorila o zbirci filmova Alohe Wanderwell, avanturistkinje i putopisne snimateljice aktivne u prvoj polovici 20. stoljeća. Cjelovita zbirka formirana je suradnjom institucija u čijim su kolekcijama sačuvani dijelovi njezina opusa, kao što su Kongresna knjižnica (Library of Congress), Prirodoslovni muzej (Natural History Museum) i Smithsonian Institute.

Dijeljenje znanja bio je naziv treće panel-diskusije, u kojoj su predstavljene eksperimentalne internetske platforme I-Media Cities i MIMEHIST kao primjer uporabe najnovijih tehnoloških dostignuća u približavanju arhivskog filmskoga gradiva korisničkoj bazi. I-Media Cities vrlo je ambiciozan pilot projekt kojemu je cilj povijesne snimke i fotografije devet europskih gradova (Stockholm, Copenhagen, Bruxelles, Frankfurt, Beč, Bologna, Torino, Barcelona, Atena) učiniti dostupnima preko internetske platforme koja uključuje inovativne softverske alate za pretraživanje, identificiranje i interaktivno korisničko obilježavanje sadržaja (<http://imediacities.eu/>). U razvoj tog pionirskog multidisciplinarnog projekta uključen je širok krug institucija, od arhivskih do sveučilišnih, iz svih zemalja sudionica. MIMEHIST je pilot projekt anotacije filmova i popratnoga gradiva (plakata, fotografija itd.) iz zbirke Jeana Desmeta amsterdamskog EYE Filmmuseuma (<https://filmhistoryinthemaking.com/2017/08/31/introducing-mimehist-annotating-eyes-jean-desmet-collection/>).

U četvrtoj panel-diskusiji pod nazivom *Dijeljenje analognog i fotokemijskog znanja* obrađen je rastući trend filmskih laboratorija koje vode sami autori, mahom filmski eksperimentalisti i zaljubljenici u analognu fotokemijsku tehnologiju. Udruživanjem u kolektive i nabavom rashodovane laboratorijske opreme nastala je tako cijela subkultura “uradi sam” laboratorija (50-ak registriranih na 5 kontinenta), čiji se korisnici fotokemijskoj tehnologiji uče kroz rad, umrežavanje i dijeljenje informacija. U tom holističkom pristupu filmskomu stvaralaštvu, autori pod kontrolom imaju i segmente kojima su u prošlosti pristup imali samo visokospecijalizirani profesionalci, uključujući čak i eksperimentalnu izradu filmske vrpce i emulzije.

Drugi dan kongresa započeo je predavanjem o korištenju alata otvorenoga koda (*open-source* alata) u zaštiti filmskoga gradiva. Govornici, stručnjaci iz domene digitalizacije, restauracije i digitalnog arhiviranja pokretnih slika istaknuli su prednosti, ali i izazove u korištenju računalnih programa i videoformata otvorenoga koda kao što je Matroska/FFV1, koji u filmskoj arhivistici postaju općeprihvaćeni standard.

Usljedila je panel diskusija na temu dijeljenja metapodataka u filmsko-arhivističkoj praksi. Metapodatci imaju široko polje primjene, no najčešće se koriste da bi se poboljšalo i ubrzalo računalno pretraživanje i doznalo što više relevantnih informacija o gradivu. Adelheid Heftberger iz Brandenburškog centra za medijske studije (Brandenburg Center for Media Studies) i Stephen McConachie iz BFI-a demonstrirali su jednu od mogućnosti korištenja metapodataka na primjeru statistike pojavljivanja i tipiziranja žena u britanskom filmu, ispred i iza kamere. Eleonore Emsbach i Michael Freiberg (Deutsches Filminstitut) opisali su svoja iskustva u prikupljanju i organizaciji metapodataka iz europskih filmskih arhiva u izradi portala *European Film Gateway* (<http://www.europeanfilmgateway.eu/>).

U panel diskusiji pod nazivom *Dijeljenje među filmskim arhivima* akcent je stavljen na jedan od osnovnih etičkih postulata FIAF-a, a to je razvijanje suradnje među ustanovama članicama. Najčešći vid takve suradnje su uzajamne posudbe audiovizualnoga gradiva u prikazivačke, istraživačke ili restauratorske svrhe. Pričalo se o nepisanom pravilu reciprociteta (“nešto daš – nešto dobiješ”), o novim legislativama u baratanju gradivom, o posudbama digitalnih nosača i datoteka, o posudbama izvornika za restauracije i općenito o implementaciji načela opisanih u točki 96 FIAF-ova pravilnika. Predstavnici pojedinih arhiva iznijeli su neke specifičnosti svojih praksi, pa je tako Robin Baker dao do znanja da će Britanski filmski institut (British Film Institute, BFI) nastaviti s traženjem financijske naknade za posudbe svojega gradiva, dijelom i zbog neravnoteže reciprociteta u suradnji s manjim arhivima. S druge strane, Hisashi Okajima iz izuzetno kooperativnog NFA (National Film Archive of Japan) zaključio je kako je normalno da veliki filmski arhivi posuđuju više kopija manjima, nego obratno (u 2017. godini iz NFA je posuđeno čak 249 filmskih kopija).

Posljednja diskusija simpozija, naslovljena *Dijeljenje s publikom*, dotaknula se novih prikazivačkih izazova i korištenja naprednih internetskih platformi za prezentaciju arhivskoga gradiva korisnicima. Marina Gallet (Cinémathèque québécoise) navela je iskustva svoje ustanove s korištenjem platforme Wikimedia Commons, Tzutzumatzin Soto Cortés (Cineteca Nacional México) predočila je kako i Youtube kanal s arhivskim gradivom može poslužiti u povezivanju različitih zajednica, a Robin Baker iz BFI upoznao je prisutne s kapitalnim projektom Britain on Film. Riječ je o specijaliziranoj internetskoj platformi za pregled arhivskih dokumentarnih filmova i žurnala, pri čemu je sučelje organizirano po zemljopisnom ključu – s pojedinim područjima na karti povezani su filmovi koji ih opisuju (<https://www.bfi.org.uk/britain-on-film>). Od početka tog projekta digitalizirano je preko 10.000 filmova koji su pregledani i dijeljeni više od 60.000.000 puta.

Sljedećeg dana u dvije seanse održan je *Forum drugog stoljeća (Second Century Forum)*. Tema prve seanse bila je sigurnost audiovizualnih zbirki i spremnost za reakciju u slučaju njihove ugroze, u rasponu od elementarnih nepogoda do tzv. spore katastrofe – propadanja gradiva izazvanog nedovoljnom brigom i nedostatkom resursa. Kao primjer dobre pripreme i promptne reakcije na nepogodu predstavljena je evakuacija arhiva American Zoetrope zbog požara u dolini Napa u Kaliforniji 2017. Hisashi Okajima (NFA) u zapaženom i duhovitom izlaganju ukazao je kakve sve opasnosti prijete gradivu u njegovu arhivu – potresi, tajfuni i visoka razina vlage svakodnevna su pojava u Japanu. David Walsh (Imperial War Museum), član Tehničke komisije FIAF-a, definirao je specifične mjere čuvanja i zaštite pojedinih audiovizualnih formata, od nitratnog filma do videotrake. Detaljni podatci za svaki pojedini format mogu se naći na internetskoj stranici: <https://filmcare.org/>.

U drugoj seansi održana je radionica FIAF-ove Komisije za katalogizaciju i dokumentiranje (Cataloguing and Documentation Commission – CDC). Tema

su bili vidovi dijeljenja metapodataka, kako među zbirkama unutar jednog arhiva, tako i među različitim ustanovama. Razgovaralo se o mogućnostima i ograničenjima skupnih kataloga (kataloga koji objedinjuju podatke iz više umreženih ustanova) u filmsko-arhivističkoj praksi, istaknuta je važnost interoperabilnosti za dijeljenje podataka, a pojašnjen je i pojam povezanih otvorenih podataka (*linked data*) i specifičnosti njihove uporabe.

U izlaganju Tehničke komisije FIAF-a (Technical Commission, TC) najavljeno je skorašnje objavljivanje Preporuka za digitalizaciju, restauraciju i digitalni pristup audiovizualnomu gradivu, predstavljena je nova metoda mjerenja dekompozicije nitratnog filma kroz analizu infracrvenog dijela spektra, predložena je izrada registra tehničke opreme arhiva članica FIAF-a, a kao gorući problem istaknuto je kontinuirano smanjivanje broja proizvođača analogne filmske tehnike i posljedni nestanak rezervnih dijelova s tržišta.

Zadnji dan Kongresa bio je rezerviran za Generalnu skupštinu, najviše upravno tijelo FIAF-a. Glavni tajnik Michael Loebenstein (Österreichisches Filmmuseum) otvorio je skupštinu na kojoj su bili prisutni predstavnici 69 arhiva punopravnih članova FIAF-a i 30 pridruženih članova, čime je postignut kvorum. Predsjednik FIAF-a Frédéric Maire (Cinémathèque suisse) iznio je godišnji izvještaj o poslovanju. Predstavljene su dvije nove pridružene članice Udruženja – Filmske novosti iz Beograda i National Film Corporation of Sri Lanka, nakon čega je održana prezentacija nedavne volonterske misije spašavanja ugroženoga gradiva arhiva u Šri Lanki.

Rizničar Jon Wengström (Svenska Filminstitutet) upoznao je sudionike kongresa s prijedlogom budžeta i projekata za 2018. i 2019. godinu. Pažnju je privukao novi projekt stipendiranja filmskih arhivista, koji s ciljem proširenja svojih znanja i iskustava žele odraditi specijalizaciju u nekom drugom arhivu iz udruženja. Razgovaralo se i o višegodišnjem projektu usmene povijesti FIAF-a, u kojem se kroz seriju intervjua bilježi povijest pojedinih arhiva i za budućnost čuvaju iskustva i znanja stečena u prvom stoljeću filmske arhivistike.

Odvojene sastanke održali su svi prisutni predstavnici regionalnih udruženja filmskih arhiva i kinoteka: ACE (Association of European Cinémathèques), SEAPAVAA (Southeast Asia Pacific Audio Visual Archive Association) i CLAIM (Coordinadora Latinoamericana de Imágenes en Movimiento). Na sastanku Europskog udruženja filmskih arhiva (ACE), Mladen Burić iz Hrvatskog filmskog arhiva (HDA-HFA) predstavio je naše aktivnosti proteklog razdoblja, posebno se osvrnuvši na nedavno završen prijevod FIAF-ova priručnika za katalogizaciju pokretnih slika (*The FIAF Moving Image Cataloguing Manual*) koji smo, u duhu filozofije dijeljenja, ponudili na korištenje svim zainteresiranim kolegama iz ostalih arhiva.

Frédéric Maire (Cinémathèque suisse), predsjednik FIAF-a, najavio je sljedeći kongres u Lausannei. Za domaćina kongresa 2020. prihvaćena je Filmoteka

de la UNAM iz Meksika, a kandidaturu za organizaciju kongresa 2021. istaknuli su EYE Filmmuseum (Amsterdam) i Bangladesh Film Archive (Dhaka). Nakon dva kruga glasovanja, s vrlo tijesnom prevagom za domaćina je izabran arhiv iz Dhake.

U popratnom dijelu programa svake su večeri u kino dvorani Nacionalnog filmskog arhiva u starom dijelu Praga bile upriličene projekcije digitalno restauriranih čeških klasika i recentnih eksperimentalnih filmova nastalih u sklopu filmskih laboratorija koje vode sami autori, a prikazan je i najnoviji animirano-igrani film *Insekti (Hmyz)* legendarnog češkog autora Jana Švankmajera.

Na ovom besprijeckorno pripremljenom i organiziranom kongresu do izražaja je došao visok stupanj umreženosti globalne filmsko-arhivističke zajednice, bez obzira na itekako zamjetne razlike u opsegu djelovanja među pojedinim ustanovama – od raskošnih futurističkih projekata kakvi se provode u zapadnoj Europi do grčevite borbe za spašavanje ugroženih kolekcija arhiva iz nerazvijenih zemalja. Osim kao poligon za stjecanje i dijeljenje znanja, kongres je poslužio i kao mjesto sklapanja novih i učvršćivanja starih kontakata, što je bilo od posebne važnosti za predstavnike HDA-HFA jer na kongresima FIAF-a nisu sudjelovali od 2013. godine. Tu bi valjalo naglasiti razgovor s Lydijom Pappas, pomoćnicom direktora Kolekcije pokretnih slika Sveučilišta Južne Karoline (Moving Image Research Collections, University of South Carolina), gdje su pronađeni zvučni filmski zapisi iz okolice Zagreba s kraja 20-ih godina 20. stoljeća i snimke Rijeke iz 1919. godine. S Nikolausom Wostryjem iz Austrijskog filmskog arhiva (Filmarchiv Austria) razgovarali smo o navodno postojećim snimkama Zagreba iz 1913. godine, a s kolegama Vladimirom Angelovim iz Makedonske kinoteke (Kinoteka na Makedonija) i Androm Martinovićem iz Crnogorske kinoteke dotaknuli smo se planova o budućim zajedničkim projektima, čime bi se nastavila dobra praksa suradnje HDA-HFA s kinotečnim ustanovama susjednih zemalja.

Vjeran Pavlinić